

Микола
МІХНОВСЬКИЙ

*Самостійна
Україна*

Харків
«ФОЛІО»
2023

Самостійна Україна

I

Кінець XIX віку визначився з'явищами, що характеризують новий зворот в історії людськості. Сі з'явища свідчать за те, що п'ятий акт великої історичної трагедії, званої «боротьбою націй», вже почався і закінчення наближається. Ті з'явища — се уружені повстання зневолених націй проти націй-гнобителів. На наших очах відбулися криваві повстання вірмен, критян-греків, кубанців і нарешті бурів. Коли ще поглянути на тую більше чи менше гостру боротьбу — у її перших фазах, — яку провадять зрабовані народи Австрії, Росії та Туреччини проти націй-панів, на той смертельний антагонізм, який існує поміж німцями й французами, англічанами й росіянами, коли зважити, яку страшну масу регулярного війська утримують ворожі поміж себе нації, то стане зовсім очевидним, що всесвітове національне питання вже зовсім достигло, хоч і далеко стоїть від необхідного, дійсного та справедливого розв'язання. Проте шлях до розв'язання єдино можливий, певний і хосенний показали нації, що вже повстали проти чужого панування, у якій би формі політичного верховенства воно не виявилось, і сей шлях єсть противний Гаазькій конференції.

Ми визнаємо, що наш нарід теж перебуває у становищі зрабованої нації. Отже, коли справедливо, що кожна нація з огляду на межинародні відносини хоче вилитись у форму незалежної, самостійної держави; коли справедливо, що тільки держава одноплемінного національного змісту може дати своїм членам нічим не обмежану змогу всестороннього розвитку духового і осягнення найліпшого гаразду; коли справедливо, що

пишний розцвіт індивідуальності можливий тільки в державі, для якої плекання індивідуальності є метою, — тоді стане зовсім зрозумілим, що державна самостійність є головною умовою існування нації, а державна незалежність є національним ідеалом в сфері межинаціональних відносин.

Отже, виникає питання, чи визволення національне можливе для нас? П'ятий акт драми ще не наступив для нашої нації: вона переживає ще й досі довгий і важкий антракт у своїй історії: за коном щось діється, йде якась пильна праця, від часу до часу грюкотить грім, але завіса ще не піднялася.

Антракт власне починається з 1654 року, коли українська республіка злучилася з московською монархією політичною унією. З того часу українська нація політично й культурно по-малу завмирає, старі форми життя зникають, республіканська свобода нівечиться, нація знесилюється, гине, але потім знов відроджується, з-під попелу старовини виникла ідея нової України, ідея, що має перетворитись у плоть і кров, прибрати конкретні форми.

З часу Переяславської конституції минуло сьогодні 247 років, незабаром Росія справлятиме 250-літній ювілей сеї події.

Коли доводиться нам іти на свої збори під допитливими поглядами цілої фаланги правительствених шпівнів, коли українцеві не вільно признаватись до своєї національності і коли любити вітчизну рівнозначно, що бути державним зрадником, тоді зовсім до речі виникає повне обурення питання, яким правом російське царське правительство поводить з нами на нашій власній території, наче з своїми рабами? Якими правом відносно нас, тубільців своєї країни, видано закон з 17 мая 1876 року, що засуджує нашу національність на смерть? На підставі якого права на всіх урядах нашої країни урядовцями призначено виключно росіян (москалів) або змоскалізованих ренегатів? На ґрунті якого права з наших дітей готують по школах заклітих ворогів і ненависників нашому народові? Через що навіть у церкві панує мова наших гнобителів? Яким правом правительство російське здерті з нас гроші

витрачає на користь російської нації, плекаючи й підтримуючи її науку, штуку, літературу, промисловість і т. д.? І нарешті найголовніше, чи має право царське правительтво взагалі видавати для нас закони, універсали та адміністраційні засади?

Чи становище царського правительтва відносно нас єсть становище права чи тільки сили, насилля? Відомо гаразд, що ми власновільно прийшли до політичної унії з московською державою і заступником її — царським правительством. Ся власновільність, на думку наших неприхильників, забороняє нам нарікати на несправедливість того, що нам діється, бо ми ніби самі того хотіли, самі обрали собі те правительтво. Се твердження примушує нас розглянути природу й характер угоди з 1654 року.

Держава наших предків злучилася з московською державою «як рівний з рівним» і як «вільний з вільним», каже тогочасна формула, себто дві окремі держави, цілком незалежні одна від другої щодо свого внутрішнього устрою, схотіли з'єднатися для досягнення певних межинародних цілей.

Виникає питання, чи по злучці двох держав обидві вони зникли, а намість їх почала існувати третя держава, наступниця тих двох? Чи, навпаки, не дивлячись на злуку, обидві держави існують поруч себе? І коли так, то який вплив мала злука на обидві держави з погляду межинародного права. Сучасна наука межинаціонального права вчить, що держава може бути як простою, так і зложеною. Вона каже, що дві або

Микола Іванович
Міхновський

кілька держав можуть стати між собою до злуки і сформу-вати «спілку держав» (Saatenbund). Спілка держав — се така форма злучення, при якій шанування і підлягання спільним інституціям не тільки не виключає внутрішньої і надвірної самостійності злучених держав, але, навпаки, оберігання тої самостійності стає метою злучених держав. Держави — члени спілки зберігають право межинародних зносин поруч із заступництвом цілої спілки. Усі вони мають право поокремо зав'язувати конвенції та посилати послів, аби тільки їх межинародні зносини не мали на меті шкодити інтересам цілої спілки або окремих членів. Така спілка цілком можлива не тільки поміж державами, що мають однакий політичний устрій, але й з різними формами державного устрою, і не перестає існувати навіть тоді, коли в одній з держав змінюється форма правління або вимерає пануюча династія. Сим особливо «спілка держав» відрізняється від так званої реальної унії держав, яка може існувати тільки поміж монархичними державами і раз у раз може перевертати своє існування, аби вимерла династія. Спілка держав виникає із взаємної згоди держав, що стають до спілки. Зразком «спілки держав» можуть бути: Північноамериканські Злучені Держави, Швейцарська Спілка і найбільше Германська Спілка.

Як же злучилася держава московська з державою українською?

Шляхом погодження, а погодження те вилилося у форми т. зв. «перяславських статей».

Перяславський контракт так формулював взаємні і обопільні відносини держав (наводимо головніші пункти, надаючи їм характер сучасних висловів):

1) Власть законодатна і адміністраційна належиться гетьманському правительству без участі і втручання царського правительства.

2) Українська держава має своє окреме самостійне військо.

4) Суб'єкт неукраїнської національності не може бути на уряді в державі українській. Виключення становлять

контрольні урядники, що доглядають певність збирання данини на користь московського царя.

б) Українська держава має право обирати собі главу держави по власній уподобі, лише сповіщаючи царське правительство про своє обрання.

13) Незломність стародавніх прав, як світських, так і духовних осіб, і невтручання царського правительства у внутрішнє життя української республіки.

14) Право гетьманського правительства вільних межинародних зносин з чужинними державами.

Аналізуючи ці постанови Переяславської конституції, приходимо до висновку, що в ній суть усі ті прикмети, які характеризують «спілку держав». Таким чином, головніший закид, який роблять нам наші суперечники, пильнуючи довести нам безвиглядність наших стремлінь, закид, ніби ми ніколи не склали держави і через те не маємо під собою історичної підстави, — є тільки впливом неуцтва й незнання ані історії, ані права. Через увесь час свого історичного існування нація наша з найбільшими усиллями пильнує вилитись у форму держави самостійної і незалежної. Коли навіть поминути удільні часи, де окремі галузі нашої нації склали окремі держави, то перед нами виникає і литовсько-руське князівство, де геній нашого народу був культурним фактором, і, найголовніше, галицько-руське королівство, спробунок злучити до купи усі галузі, усі гілки нашого народу в одній суцільній державі, спробунок, повторений далеко пізніше Богданом Хмельницьким і ще раз — Іваном Мазепою.

Таким чином українська держава в тій формі, у якій вона сформована і уконституована Хмельницьким, є справді державою з погляду межинаціонального права. Суперечники наші ще закидають нам і те, що українська республіка, сформована Переяславською умовою, не була самостійною державою, бо платила «данину» царському правительству. Коли й так, то все ж навіть з їх погляду українська республіка була напівнезалежною державою на зразок Болгарії, колись Сербії та інших

балканських держав. Але півнезалежні держави відзначають-ся тим, що не мають права міжнародних зносин з надвірного боку: тим часом Переяславська конституція надавала се право українській державі. Як же, проте, розуміти ту «данину», що платила українська республіка московській монархії. Годі розв'язати се питання з погляду сучасної науки міжнародного права, бо вона не знає і не уявляє собі такої держави, яка б, маючи атрибути самостійної, платила «данину», як, з другого боку, не може припустити, щоб півнезалежна держава користувалась правом засилати послів. Се дасться пояснити тільки тоді, коли згідно з текстом конституції ми приймемо, що «данина» давалася державі московській, а цареві московському яко протекторові особливого роду, бо держава українська від спілки з московською виразно бажала тільки «протекції», а не підданства. З сього погляду та «данина» має значення вкладки до спільної скарбниці, призначеної для міжнародних зносин спільної ваги. Такий характер стверджується ще й тим, що українська держава не була завойована московською монархією або придбана дипломатичним шляхом, як Польща, а злучаючись з московською монархією, не поступилася ані одним зі своїх державних або республіканських прав, і устрій московської монархії для української держави був зовсім байдужий. Переяславська конституція була стверджена обома контрагентами: народом українським і царем московським на вічні часи. Московські царі чи імператори не виповнили своїх обов'язків по конституції 1654 року і поводяться нині з нами так, наче Переяславська конституція ніколи й не існувала. Вони чинять з нами так, наче наша нація зреклася своїх державних прав, віддалася на ласку російським імператорам і згодилася поділити однакову долю з росіянами, що самі обрали собі царів. Але наш нарід ні сам, ні через своє правительство ніколи не давав такої згоди і ніколи не зрікався прав, що належаться йому по Переяславській конституції. Через те Переяславська умова єсть обов'язкова для обох контрагентів: монархії московської і республіки української на підставі засади,

що ніяка умова не може бути знищена або змінена односторонньою волею одного контрагента без виразно висловленої згоди другого. Через те «єдина неділима Росія» для нас не існує! Для нас обов'язкова тільки держава московська, і всеросійський імператор має для нас менш ваги ніж московський цар. Так каже право. Та в дійсності ніякої ваги не має Переяславська конституція, всеросійські імператори суть наші необмежовані пани, а Переяславська конституція тільки «історичним актом» та й годі. Як же з погляду права віднести до такого знуцання над правом? Коли один з контрагентів, каже право, переступив контракт, то другому контрагентові лишається на вибір: або вимагати від свого контрагента виконання контракту у тому розмірі й напрямку, у якому він був прийнятий обома їми, або, узнавши контракт зломаним у всіх його частинах, зірвати усякі зносини з контрагентом.

І тоді вже єсть панування сили, але не вплив права.

Наші суперечники можуть відповісти нам, що хоч справді контракт був повернений [на]нівець насиллям, облудою й підступом одного з контрагентів, але другий контрагент вже згубив не тільки право розпоряджатися своєю долею, але навіть право протестувати, бо своїм довговіковим мовчанням він освятив неправні вчинки, і те, що було придбане кривдою, на підставі задавнення зробилося правним. Через те вже пізно відшукувати колишні права.

Але в тім розміркованні не має ані крихітки правди. Перше: не може бути придбане на підставі задавнення те, що захоплене грабівницьким або злодіяцьким шляхом. Друге: розуміння про задавнення не може відноситись до зневолення свободи. Задавнення може мати вагу тільки в правних відносинах, але не в безправних, а такі відносини московської монархії до української республіки. У межинаціональних відносинах задавнення може мати місце тільки відносно тих націй, що вже вимирають, що вже не мають життєвої сили, бо доки нація живе, доки відчуває себе живою і сильною, доти нема місця для задавнення. Але мимо того розмова про задавнення

не може грати ніякої ролі, бо наш нарід своїми завжденними протестами проти панування Москви (Дорошенко, Мазепа, Кирило-Методіївське братство, Шевченко, селянські повстання 80-х років і т. д.) перервав течію задавнення, давши напрям розв'язати суперечку про обов'язковість Переяславської конституції тим способом, який може уважатись єдино дійсним і серйозним, себто силою. Та навіть коли б ми не бачили у нашій історії безупинних протестів, то й тоді наше власне існування єсть протест проти насилля не тільки над нами, але й над нашими предками, воно перериває течію задавнення, воно накладає на нас обов'язок розбити пута рабства, щоб — спадкоємці Богдана Хмельницького — ми по праву могли користуватись нашою спадщиною!

II

Але коли ми маємо досить правних підстав для повернення Переяславської конституції і визволення зрабованої волі, то чи так стоїть питання про фізичні і матеріальні засоби для досягнення нашої мети?

Наші суперечники кажуть, що логіка подій, напрям і течія життя з непереможною силою пруть до повного вимирання, до повного винародовлення нашої нації.

Над нами висить чорний стяг, а на йому написано: «Смерть політична, смерть національна, смерть культурна для української нації?»

Се не є самі слова: зміст їм відповідає.

Коли в українській держави відібрано бути державою, то поодинокі члени колишньої республіки позбулися усіх елементарних політичних прав людини. Колишній український республіканець має менше прав ніж нинішній найостатніший московський наймит. Правительство чужинців розпоряджається на території колишньої української республіки, наче в завойованій свіжо країні: висмоктує остатні сили, висмикує ліпших борців, здирає останній гріш з бідного народу. Урядовці з чужинців обсіли Україну і зневажають той

люд, на кошт якого годуються. Непокірливі тубільці погорджуються невимовно, а небезпечні з них засилаються на Сибір. Законами російської імперії зневажається право совісті, погорджується право свободи особистої, ганьбиться навіть недоторканість тіла. Колишній протектор української республіки перемінився нині на правного тирана, якому належить необмежоване право над життям і смертю кожного з українців. Царський закон з 17 мая 1876 року наложив заборону на саму мову спадкоємців Переяславської конституції, і вона вигнана зі школи й суду, церкви й адміністрації. Потомство Павлюка, Косинського, Хмельницького й Мазепи вже збавлене права мати свою літературу, свою пресу: йому загадано навіть у сфері духовій працювати на свого пана. Таким чином українська нація платить «данину» не тільки матеріальними добрами, але навіть психіку та інтелект її експлуатують на користь чужинців. І не тільки панує над Україною цар-чужинець, але й сам Бог зробився чужинцем і не вмів української мови. Просвіта занедбана, культура знівечена, і темрява панує скрізь по Україні. І через 247 років по Переяславській конституції «вільний і рівний» українець відіграє ще гіршу роль, ніж колишній ілот, бо в ілота не вимагали принаймні інтелектуальної «данини», бо від ілота не вимагали любові й прихильності до своїх гнобителів, бо ілот розумів свій гніт, українець же тільки відчуває його. Така-то є логіка подій і такі її наслідки. І от посеред таких лихих обставин ми зійшлися до купи, ми згромадилися в одну сім'ю, перейняті великим болем та жалем до тих страждань, що вщерть наповнили народну душу, і — хай навпаки логіці подій — ми виписали на своєму прапорі: «Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від гір Карпатських аж по Кавказькі».

Чи не захоплюємось ми?!

Чи не єсть сей ідеал наш однією з тих пишних, святих ілюзій, якими живе людськість, на які сподівається, та які розпливаються зараз, скоро схочеш їх здійснити?

Зміст

САМОСТІЙНА УКРАЇНА. ІСТОРІЯ

Самостійна Україна.....	5
Історична минувшість українського народу.....	20
Листок з української історії XVIII століття.....	23
Як вільних українських козаків зроблено кріпаками.....	30
Події на Правобережній Україні 1768 року.....	37
Спадщина тиранів.....	41
Москалефільство української революційної інтелігенції.....	45
Російські студентські розрухи.....	46
Студентські розрухи в Галичині.....	47
Значення студентських національних розрухів у російській Україні.....	49
Студентський рух у Тіролі.....	51
Відносини до війни.....	52
До українського народу.....	56
Націоналізм — всесвітня сила.....	58
Націоналізм і космополітизм.....	62
Самопризначення української нації.....	64
Основний закон «Самостійної України», спілки народу українського.....	67
Основи всеукраїнської спілки.....	67
Територія України.....	67
Українці і їх права.....	68
Власті.....	69

Самоправи	75
Фінанси	75
Військова сила	76
Загальні установи	76
Перегляд Основного Закону	78
Додаткові установи	78

ПРОГРАМА УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПАРТІЇ

Х заповідів УНП	81
Програма Української Народної Партії	82
Організуйсь — або голодуй	84
Гігієна праці і мешкань	85
Аграрна програма	90
Націоналізація землі	93
Організації українських робітників і хліборобів	95
Принцип робітницьких організацій	96
До загалу українського народу	98
Небезпека для соціалізму	100
Чуже лихо не болить	100
Еміграція чужих народів на Україну	105
Просвіта	109
Суд	116
Суд третього	117
Адміністрація	117
Релігія	118
Робітницька справа в програмі Української Народної Партії	119
I. Робітницький рух у Германії	119
II. Еволюція робітничого руху в Англії	124
III. Відносини між німецькими та чеськими робітниками	128
IV. Соціалізм пануючих націй	132
V. Становище російських українців-робітників	135
Універсал центрального комітету Української Народної Партії до українського народу	140

[Відозва Української Народної Партії з приводу Російсько-японської війни]	142
[Відозва] Української Народної Партії число 5	145

ПУБЛІЦИСТИКА

Наші завдання	155
Національна школа і академія	158
Не існує і не може існувати спільної державної конституції для націй пануючої і поневоленої; не існує такої конституції, котра одночасно задовольняла би інтереси нації-пана і її нації-раба....	162
Класовий інтерес української інтелігенції	172
Український лоялізм. Культурники	176
Північноамериканська федеративна республіка	183
Чехія	185
Угорщина	193
Познаньщина	195
Ірландці	197
З закордонної України	204
Угорська Україна	206
Вибори до Думи державної	209
Чи брати участь у виборах	211
Українська платформа	214
Про українські виборчі платформи	219
Справа Юрія Мазуренка, одного з братів Мазуренків — організаторів селянства на Донщині...	227
Робітниче свято Першого Мая	231
[Листівка з приводу вибуху біля пам'ятника Пушкіну в Харкові 31 жовтня 1904 р.]	240
Промова, виголошена членом харківського товариства грамотності Миколою Івановичем Міхновським на загальних зборах товариства 29 квітня 1901 р.	242

ПЕРЕДОВИЦІ ЧАСОПИСІ «СНІП»

1 січня 1912 р.	251
11 березня 1912 р.	253
18 березня 1912 р.	255
25 березня 1912 р.	260
29 квітня 1912 р.	263
30 серпня (12 вересня) 1912 р.	267
9 (22) вересня 1912 р.	272
16 (29) вересня 1912 р.	276
23 вересня (6 жовтня) 1912 р.	279
7 (20) жовтня 1912 р.	280
14 (27) жовтня 1912 р.	285
21 жовтня (3 листопада) 1912 р.	289
30 грудня (12 січня 1913 р.) 1912 р.	292

ЛИСТИ

Відкритий лист до російського міністра внутр[ішніх] справ Сіпягіна	297
Лист Миколи Міхновського — адвоката Присяжного ...	299
Листи з Галичини не на галицькі теми	308

Примітки.	311
----------------	-----